

LESZ-E ITTHON PRÓFÉTA?

Fekete Gyula: Római láz
Elégia

Hungaroton

A Magyar Állami Operaház – ha igaz – a következő szezonban (2002. október 26.) bemutatja Fekete Gyula egyfelvonásos operáját, A megmentett várost. A premierre a ház előző direktója kötelezettséget vállalt, a fiatal komponista **Eörsi István** drámájára írott műve ugyanis a millenniumra meghirdetett pályázat nyertese volt – ebben a kategóriában. Hogy idén nem kerülhetett színré, abban nemcsak a vezetőváltás játszott szerepet, hanem az a szomorú tény, hogy Bozay Attila, aki egész estét betöltő művével lett díjnyertes, a végső, a hangszerelési munkálatok közben meghalt. Bozay Az ember tragédiája című Madách-mű öt utolsó színet dolgozta föl. Az operát, amely ezt a címet is kapta: Az öt utolsó szín, három ifjú famulusa, közöttük Fekete Gyula, hozta olyan állapotba, hogy elő lehessen adni – ez is késleltette, hogy saját darabjával törődjek. A kísérletezések iránt a jelenlegi főzeneigazgató (Győrfiványi Ráth György) nem látszik túl fogékonyak, így nem valószínű, hogy változtatna az elképzelésen, hogy Puccini A köpeny című egyfelvonásosával együtt tűzze műsorra a pályadíjas A megmentett várost. Pedig Feketének létezik másik előadható operája is, a Római láz, amely a Hungaroton kiadásában CD-n hozzáférhető. A felvételtől nemrég a New York-i Metropolitan Opera magazinja közölt igen meleg hangú méltatást, az elektronikus változat a világhálón elérhető. Feketét, úgy látszik, az Egyesült Államokban jobban számon tartják, mint itthon. Ennek persze van logikus magyarázata, hazai tanulmányainak beféjeztével Chicagóban szerzett mesterfokozatot, és egy másik, észak-nyugati egyetemen doktori diplomát. A Római lázzal egy korongon még egy vokális szerzemény szerepel, az Elégia, amelyet a szerző Szenes Hanna emlékére alkotott. Az Elégia ugyan nem opera, mégis erőteljesen drámai mű – az a témája és a hangvétele miatt. Szenes Hannát mintegy fél esztendővel a második világháború végső harcai, s negyed évvel a főváros ostroma előtt végezték ki a Margit körúton. Szenes Béla író leánya maga is költői ambíciókat dédelgetett. Okos és humánus gondolatokat vetett papírra, a harmincas évek Magyarországának azonban nem volt szüksége az ő eszményeire. Hanna a cionizmus vonzába került, érettségi után kivándorolt Palesztinába új hazát teremteni. A gyökerei azonban 1944-ben idehívták, azt remélte, tehet valamit a magyar zsidóság megmentéséért. Egy brit repülőgép dobta le Jugoszláviában, majd átjött szülőföldjére, ahol elfogták, mert valószínűleg elárulták, és megölték. Főnmaradtak versei és írásai, ezekből idéz az Elégia szövege, bibliai részletekkel, zsidó és keresztény liturgiai szövegekkel egybeszerkesztve. A szoprán és bariton szólista (Cserna Ildikó és Ambrus Ákos), kórus- és szimfonikus együttes szólaltatja meg a művet. A barokk kantá-

tákra emlékeztetően magasztos hangvétel orientális színekkel vegyül, a zene bonyolult szerkesztésű, de nem meghökkentő hangzású, a tragikus tónus sem gyászra hív, inkább az élet folytathatóságát hirdeti – méltó emlékezés Szenes Hannára. Az 1997-es philadelphiai ősbemutatót követően 1998 októberében hangzott el Budapesten. A lemeze a Weiner–Szász Kamaraszimfonikusok együttese Tihanyi László irányításával játszotta föl a darabot. Tihanyi, aki maga is jeles komponista, nagyszerűen vezeti a hangszereket, az énekeseket és a kórust (Budapesti Tomkins Énekegyüttes). Most egyébként a zenei közéletnek is egyik fontos szereplője, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorhelyettese, s az intézmény külkapcsolatainak szélesítésén fáradozik. Nyilván nem véletlen, hogy ebben a munkában egyik fő segítőtársa éppen Fekete Gyula. A párizsi Conservatoire növendékei a Budapesti Őszi Fesztiválon, 2001 októberében viszonyították a magyar zeneakadémisták és mestereik nyári avignoni és párizsi látogatását. A kinttartózkodás alatt komponált Fekete egy új darabot, amelyet ugyancsak az Őszi Fesztiválon mutattak be. Szerzői estjére a Műcsarnokban került sor, s mondhatnám, hogy ez a Fekete nem az a Fekete. Mármost az, aki a Római láz című kamaraoperát komponálta. A mindössze kétszereplős darab Prokofjev és Petrovics Emil hangzásvilágára emlékeztet, sőt visszaüt egészen Pucciniig. Csodálatos, buján egymásba fonódó dallamok teszik élvezetessé a kompozíciót, ugyanakkor az énekbeszéd mögött megszólaló zenekari kíséret tökéletes rajzát adja a környezetnek, szinte az arcán érzi az ember az illatos esti fuvallatot. Két asszony ül egy római kávéház teraszán, felnőtt, virágzó lány-

ikban gyönyörködnek, de vissza-visszarévednek a múltba, a saját ifjúságuk korába. A társalgás finoman folyik, de mintha valami feszültség munkálna a felszín alatt. A Római láz Edith Wharton novellája alapján készült, a kurta történet a huszadik század első évtizedében játszódik. Wharton volt az első Pulitzer-díjas nőíró, dúsgazdag amerikai családban nőtt föl, de Európában nevelkedett és feminista nézeteket vallott. Akárcsak Mérimée, ő is az utazásai közben történeteket használt a irodalmi nyersanyagként. A Római láz hősnői amerikaiak, mint ő, gazdagok, mint az ő familiája. Kiegyensúlyozottan, látszólag korrekt házasságban élnek, de a boldogságuk csak látszólag maradéktalan. Az egyikük megszerzett egy vonzó férfit férjül, a másik – mint végül kiderül – egy rövid, ám szenvedélyes kalandot élt át ugyanezzel a férfival. Az emlékezés hangjai hol párhuzamosan, hol egymásnak válaszolva, párbeszédszerűen szólnak. A nosztalgikus percek csúcspontján fölhangzik egy bámulatosan invenciózus és andalító valcer, ez vezeti be a „slusszpoént”, a kalandnak éppúgy gyümölcse termett, mint a házasságnak... A Római láz zenekari kíséretét is a Weiner–Szász Kamaraszimfonikusok látja el Hamar Zsolt vezényletével. A fiatal karmester biztos ízléssel szólaltatja meg a partitúrát, így a zene hangulati arányai tökéletesek. A két szerepre – úgy hallani – a legideálisabb párost választották: Sudár Gyöngyvér fényes szopránja pompásan illik Rajk Judit bársonyos mezzójához. A félóránál valamivel hosszabb mű valami megmagyarázhatatlan jó érzéssel tölti el a hallgatót, ott lenne a helye A köpeny és A megmentett város között az Operaházban.

(Fekete Gyula: Római láz – kamaraopera, Elégia – kantáta Szenes Hanna emlékére, a Hungaroton kiadványa.)

ALBERT MÁRIA

Új Hajnali részegség

Egy CD-kiadó megszűnt. Erőtlén pénzforgalmi adatai ellenére rangos prózai, illetve verslemezeivel tűnt ki, amelyek közül most az egyiknek, a Lásd, kisfiam... című – a boltokban még mindig kapható – lemez egyetlen versének, a Hajnali részegségnek recenziójával búcsúzunk a Hangadó nevű megszűnt kiadótól.

Vers nyolc percben és tizenhat másodpercben – Máté Gábor előadásában. Más színész több időt kíván. Vagy kevesebbet. Sinkovits Imre a Qualiton talán húszéves kis bakelitkorongján hat perc ötven alatt mondja el ezt a Kosztolányi-verseket, hiszen ki-ki a saját színészi fantáziájának mértékjegységeivel mér. Kosztolányi Hajnali részegsége megéri jól gazdálkodni a másodpercekkel, hiszen e hajnali látomás élményével ugyanazt az életérzést sugározza, néhány perc alatt, mint a francia irodalomban Marcel Proust teszi. Az eltűnt idő nyomában című regényének hosszú, kitaró lelki ásatásával. Proust a gyermekkor központú világképet tárja fel az irodalomban, s amit sokféle gondolatköteggel igyekszik megértetni, azt Kosztolányi képes egyetlen versbe foglalva sugallni.

Máté Gábor a legmodernebb Kosztolányi-értelmezéssel ajándékozza meg hallgatóit. Mellőzi a fűtött előadói hangvételt, a kosztolányis szomorúságot, ehelyett a társalkodó ember elbeszélő stílusában indít, úgy mondja a verset, mint egy kellemes, izgalmas felfedezést, pátosz nélkül, friss, délelőtti hangulatban, talán egy jóleső kávé mellett. De érdekes is ez! – sugallja a hangja, de az az érdekesség – felfedezés! Előhívja és társalogva továbbadja gyermekkori emlékét: „Mint anyám paplanja, az a kék folt...”. Aztán finom sejtetés következik: „Szájátva álltam, s a boldogságtól föl-fölkiabáltam...”. E racionalis elbeszélőnek itt elcsuklik a hangja, és picit elsirja magát, mert e pillanatban föl villan előtte, és új értelmet kap az egész eddigi élete. Ebben a színészileg remekül felfeztetett két másodpercben megjelenik a modern kor egyik ellentmondása: a racionalis gondolkodás felszíne alatt igenis mély emberi érzésvilág húzódik meg. És működik is. A racionalitás – álarc! A cinizmussal álcázott szív néha a kőkemény életben is átragyoghat.

FÖLDESSY DÉNES